

УДК 33:82(32)
© 2014

Литвин О. Ю., кандидат економічних наук
Полтавська державна аграрна академія

Панченко О. П., кандидат економічних наук
Кіровоградський кооперативний коледж економіки і права ім. М. П. Сая

ЕКОНОМІЧНІ ІДЕЇ ДАВНЬОЄГИПЕТСЬКОГО ТВОРУ «ПОВЧАННЯ АХТОЯ, СИНА ДУАУФА, СВОЄМУ СИНОВІ ПІОПІ»

Рецензент – доктор економічних наук, професор А. О. Пантелеймоненко

Розглянуто основні економічні ідеї давньоєгипетського твору «Повчання Ахтоя, сина Дуауфа, своєму синові Піопі». Аналізуються публікації українських і російських дослідників, істориків і публіцистів, присвячені дослідженню цієї проблеми. Доводиться актуальність і значимість економічних ідей давньоєгипетського твору, фокусується увага на їх впливі на сучасну економіку. Наводяться факти, що підтверджують висновок про високий рівень економічного розвитку Стародавнього Єгипту. Акцентовано увагу читачів на тому, що економічні ідеї зазначеного давньоєгипетського твору доцільно розглядати не лише в контексті розвитку економічної історії та історії економічної думки, але й використовувати їх.

Ключові слова: *правитель, рабство, ремесло, торгівля, писар.*

Постановка проблеми. Після лютневих подій 2014 р. у м. Києві, драматичних днів кровопролиття та скорботи, змін, що відбулися у керівництві країною, захоплення частини української території сусідньою державою, трагічних подій у східних регіонах нашої країни, Україна переживає складну економічну і політичну ситуацію. Спостерігається загрозливий рівень дефіциту державного бюджету, падіння виробництва, катастрофічне знецінення національної валюти, зменшення золотовалютних резервів. Значна частина населення зневірилась і перебуває у розпачі: стрімке зростання цін на товари першої необхідності та продукти харчування, одяг, ліки, медичне обслуговування, зменшення рівня соціальної підтримки, інфляція й загроза безробіття. Постають питання: «Що робити? Як вийти із цієї складної ситуації?» Для правильного розуміння та осмислення сучасних економічних процесів необхідно повернутися до витоків – перших письмових економічних творів, серед яких – один із найдавніших: «Повчання Ахтоя, сина Дуауфа, своєму синові Піопі» (XX ст. до н. е.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. З-поміж найбільш відомих досліджень, присвячених економічній думці Стародавнього Сходу,

необхідно відзначити наукові праці В. М. Ковальчука, М. В. Лазаровича, М. І. Сарая [1], Л. Я. Корнійчука [2], В. Н. Костюка [3], В. М. Лісовицького [4], П. І. Юхименко [5]. Однак це, передусім, підручники і посібники, де коротко викладається сюжет зазначеного давньоєгипетського трактату. Протягом останніх кількох десятиліть відсутні дослідження з детальним аналізом зазначеного твору. Відсутні, на жаль, також і хрестоматії з першоджерелами. Саме цим і визначається актуальність статті.

Мета дослідження: інформування науковців, студентів, населення про значний потенціал економічних ідей перших письмових економічних творів, із-поміж яких одне з чільних місць посідає «Повчання Ахтоя, сина Дуауфа, своєму синові Піопі», для пошуку механізмів вирішення сучасних економічних проблем в Україні.

Автор вважає, що найважливішим завданням даної наукової публікації є дослідження та детальний аналіз згаданого тексту давньоєгипетського твору для розуміння рівня розвитку господарства Стародавнього Єгипту; виділення й осмислення важливих і значимих для сьогодення економічних ідей. Саме це й визначає актуальність даної публікації.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використані принципи системного аналізу економічних процесів, фундаментальні положення інституціональної економічної теорії. Для побудови логіки й структури роботи застосовувався метод структурно-логічного аналізу. Використовувалися також методи історико-ретроспективного, причинно-наслідкового та економіко-статистичного аналізу. Методи комплексного й системного підходу, абстрактно-логічний, прийоми аналогії та співставлення, індукції та дедукції використані на етапі формулювання висновків.

Результати досліджень. Економічній думці Стародавнього Єгипту (як і всього Стародавнього Сходу) були властивими глибокий символізм, апріорність, невіддільність від міфологічного

розуміння світу, схильність до повчань. Вона ще не була виокремлена від політико-правової та релігійної ідеології [1, с. 270].

«Повчання Ахтоя, сина Дуауфа, своєму синові Піопі» складено Ахтоєм, сином Дуауфа, для свого сина Піопі в той час, коли Ахтой плыв по річці до столиці Єгипту. Слід зазначити, що столицею Єгипту в часи XII династії було місто Ічутауї (розташоване на південь від Каїру, біля сучасного села Лишт). Метою подорожі було віддати сина Піопу до школи писарів.

«Повчання Ахтоя, сина Дуауфа, своєму синові Піопі» – це своєрідний «посібник» для молодих кар'єристів, які прагнуть посісти високе місце в системі державного управління. Ахтой прославляє грамотних управителів, показує суттєві переваги посади писаря і навчає майбутніх чиновників правил поведінки з начальниками, колегами, підлеглими, друзями та рідними. Цей твір має й іншу назву – «Сатири на різні професії», оскільки показує переваги професії писаря, протиставляючи їй гіркій долі представників інших професій, які мають набагато менше почестей та привілеїв [1, с. 271].

На початку своєї розповіді Ахтой проводить думку, що неосвідченість і бузграмотність веде до залежності. «Дивись: неграмотність ... рівноцінна залежності». Та Ахтой не нав'язує своє бачення життя, – він переконує, роз'яснює, бажає, щоб його синові сподобалася професія писаря, «щоб ти полюбив письмо більше, ніж мати твою, ... бажаю, щоб притягнула увагу твою користь цього».

Далі в своєму творі Ахтой описує бідкування й важку працю ремісників. До всього, для нас надзвичайно важливими є два аспекти: перелік професій (що свідчить про наявність саме цього виду ремесла у Стародавньому Єгипті) та короткий опис, що демонструє рівень розвитку ремесла й окремі аспекти життя ремісника (наприклад, телі вечорами, коли вільні, виконують приватні замовлення).

Ахтой так змальовує роботу металурга (а ще точніше, «мідника», бо мідь за часів Середнього царства була основним матеріалом для виготовлення знарядь праці): «Бачив я металурга за роботою біля жерла печі. Його пальці, як шкіра крокодила, і смердить він більше, ніж ікра риби».

Не менш складною є й праця телі: «Він надто напружував свої руки своєю роботою...». Важкою є й робота ювеліра: «Він свердлить отвори ... (зверніть увагу, 4 тисячі років тому, коли писалося «Повчання...», у Стародавньому Єгипті техніка свердління вже була на високому рівні). «Коли завершує він виготовлення речі, руки

його безсилі, він стомлений. Проте він сидить до захода сонця, і коліна, і спина його зігнуті».

Важкими і виснажливими є також умови праці представників інших професій – землероба, гончара, землекопів, які працюють на царських роботах.

Для того, щоб жити гідно, потрібно навчатися грамоті у школі й опанувати писарське мистецтво, – діходить висновку Ахтой.

Крім суто економічних (господарських) аспектів у «Повчанні ...» розглядаються й морально-етичні. Так, однією з рекомендацій автора є «не будь жадібним» – «бережись приростати до столу». Як актуально це звучить зараз, коли майже щодня засоби масової інформації розказують про «стиль життя» колишніх чиновників, депутатів, суддів: будинки, точніше, палаци на десятки кімнат, антикварні речі, твори мистецтва, золоті злитки, мільйони доларів, євро, гривень готівкою та на рахунках у закордонних банках, дорогі автомобілі, годинники й прикраси, вартість яких шокує звичайних українців, які живуть від зарплати до зарплати!

Серед інших заборон, що регламентували життя і діяльність тогочасних чиновників, цікавими для нас є наступні. Не потрібно було розголошувати таємницю – «не кажи слів (справ) таємних». «Той, хто кидає своїх, ім'я його не буде довговічним», «приєднуйся до високопосадовців, проте дружи тільки із людиною твого рівня», – повчає Ахтой.

Є у зазначеному творі (написаному за дві тисячі років до появи християнства) і християнські мотиви: «не кажи брехні про матір свою», «будь вдячним батьку та матері своїй, що відправили тебе дорогою живих». Це свідчить про те, що християнство, що виникло значно пізніше, увібрало у себе найкращі здобутки світової філософської думки, у тому числі й староегипетської.

Ахтой дає також управлінські настанови, дотримання яких дасть можливість швидко просуватися ієрархічною драбиною, робити кар'єру:

- «якщо тебе відправить керівник із дорученням, то кажи тільки те, що він тобі наказав, нічого не зменшуючи і не додаючи до цього»;

- «писаря поважають за слухняність, бо слухняність робить людину діяльною»;

- «подумай, перш ніж промовити те, що відноситься до справи, проте нехай прискорюються ноги твої, коли ти йдеш (щоб виконати доручення) та не буде закритим серце твоє» (тобто, не поспішай із прийняттям рішення, але, коли приймеш його, реалізуй його швидко і без втаємничення, відкрито);

- «дивись, ти відправляєш (із наказами)..., проте, і сам ти слухаєш слова керівників» (це означає, що той, хто управляє, повинен і сам вміти підкорятися, швидко засвоювати нові знання та працювати у колективі).

Висновок. Таким чином, «Повчання Ахтоя, сина Дуауфа, своєму синові Піопі» є одним із перших письмових економічних творів, що дійшли до наших часів. Опис ремесел, наведених у «Повчанні...» (навіть, їх перелік), свідчить про високий рівень економічного розвитку Стародавнього Єгипту. Окремі ідеї давньоєгипетсько-

го твору (відносно важливості навчання, чіткості, точності й своєчасності виконання доручень керівника, вміння приймати розумні продумані рішення, рішуче впроваджувати їх у життя і відповідати за них, вміння засвоювати знання і навички, працювати у команді) – не втратили своєї важливості та значимості в наш час, а, навпаки, в складних економічних умовах, у ході пошуків шляхів розвитку, в процесі побудови нової, модернізованої, ефективної української держави вони можуть стати тим орієнтиром, який приведе нас до успіху.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ковальчук В. М. Історія економіки та економічної думки : [Навч. пос.] / В. М. Ковальчук, М. В. Лазарович, М. І. Сарай. – К. : Знання, 2008. – 647 с.

2. Корнійчук Л. Я. Історія економічних учень: [Підручник] / [Під ред. Л. Я. Корнійчука]. – К. : КНЕУ, 2001. – 564 с.

3. Костюк В. Н. История экономических учений : [Учеб. пос.] / В. Н. Костюк – М. : Центр, 1997. – 224 с.

4. Лісовицький В. М. Історія економіки та економічної думки : [Навч. пос.] / В. М. Лісовицький. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.

5. Юхименко П. І. Історія економічних учень: [Навч. пос., 2-ге вид., доп.] / П. І. Юхименко. – К. : Знання-Прес, 2001. – 514 с.

6. Brunner H. Die Lehre des Cheti Sohnes des Duauf [пер. О. Д. Берлева] – М. : Политиздат, 1971. – 253 с.